

PUBLIUS OVIDIUS NASO

Átváltozások

(METAMORPHOSEON LIBRI XV.)

ATHAMAS ÉS IUNO
(IV. ÉNEK, 416–562.)

*Bacchust Thebában tényleg tisztelte a város,
új istenség lett, nagynénje meséli csodáit
s rettentő erejét. Sok nő pusztult el a házból,
nem búsul – ha csak értük nem fájdtíja a szívét.
Iuno látja szokott örömét: Athamas felesége
boldog utódaival, s örvend, hogy az isteni sarjat
szoptathatta. Dühöng s szól Iuno: „Hogyhogy e fattyú
maeoni matrózok csapatát tengerbe terelte,
s hagyta, hogy egy anya szétszaggassa fiát cafatokra,
s hogy Minyas három lányán nőjön denevérszárny?
Bosszú nélkül tűrje baját Iuno, ez a sorsa?
Nem több járna nekem? S a hatalmam ilyen leheletnyi?
Trükkjeiből tanulok (hisz az ellenség is okíthat),
Pentheus sorsa mutatja, hová visz a tébolyodottság,
mért ne csinálhatnám, hogy szintúgy küldöm a tébolyt,
s mint a rokonságát rég, Inót érje utol most!”
Lejtős út kanyarog, gyászos tiszafák feketéllnek,
ez visz a lenti világba s a tompult, rettenetes csönd,
lomba a Styx, ködöket böfög, új árnyak tülekednek
újra a mélybe, a holttestük már sírba temették,
rettenetes tájék, sápadt és jéghideg ország,
új lelkek jönnek, nem látják, hol fut az ösvény
kormos Dis palotájához, hol a város a Styxnél.
Van vagy ezernyi bejárat, akárhova érsz, kapu nyílik,
és ahogyan minden folyamot befogadhat a tenger,
úgy befogad minden lelket készséggel e város,
minden népnek örül, s nem bánja, ha megsokasodnak.
Vértelenek, testük, csontjuk nincs: árnyalakok csak.
Van, kit a tér vár, és van, akit fejedelmi lakosztály,
van, ki nem is tesz mást, mint azt, amit eddig a földön,
s van, kit a bűneiért iszonyú kínokra ítélnek.
Úgy döntött, elhagyja egét Saturnia Iuno,
(úgy forr benne a düh meg a méreg), s menten alászáll.
Felnyög, ahogy rálép, a küszöb, mert érzi a szent test
súlyát, majd három kutyafej háromszor ugat rá,
Cerberusé. Iuno odahúja a fúria-hármast,*

éjszaka lányai űk, ridegek, kőből van a szívük.
Gyémánttal lakatolt börtöncellák közelében
ültek, s fésülték kormos kígyóhajukat, majd
felpattantak, amint meglátták, bár ködös árnyak
leptek mindent. Bűnhődők helye volt ez a tájék:
ott a kilenc mér föld mezején Tityos beleit most
szagatják, és Tantalos, elfut előled a friss víz,
s bárha feléd hajlik, sose nyújtja az ág a gyümölcsét,
Sisyphos, ott gördíted fel-le a jókora sziklát,
Ixion forgatja saját kerekét s fut előle,
Belos utódai (férjeiket döfték le a törrel)
meg feneketlen edénybe örökre vizet meregetnek.
Sandán nézi meg őket mind Saturnia, látja
Ixiont legelőbb, majd Sisyphos ostoba kínját,
aztán meg belekezdsz: „Testvérei közt az örök kín
mért őt gyötri csupán, gőgzsák Athamas palotája
bezzeg dúsz, felesége meg ő tobzódnak a kincsből,
s megvetnek!” Feltárja dühét, s az okát, amiért jött,
sejti, hogy mit akar: Cadmus birodalma bukását,
s hadd vigye bűnbe bomlott elméje szegény Athamast is.
Kérelem ez, de parancs is, az ígéret se marad ki.
Végre az istennők felbuzdulnak. Befejezte,
s Tisiphoe megrázta a kócos, szürke loboncát,
arca elé kígyók lógtak, mind félre vetette,
s megszólalt: „Kár csürni-csavarni a szót, ne ragozzuk,
vedd készpénzre, amit csak akarsz, már szinte valóság.
Hagyd el e csúf tájat, libbenj fel a tiszta legekbe!”
Vigan ment Iuno, s Iris, Thaumastnak a lánya
friss harmattal megtisztítja az égbe belépőt.
Szörnyű Tisiphoe véres fáklyát ragad egyből,
friss vértől pirosult köntöst vesz az út örömére,
körbetekert kígyó testét használja csak övként,
Gyász, Iszonyat meg a Félelem – űk kísérik az útján,
és velük együtt megy remegő arcával a Téboly.
Állnak a ház küszöbénél: Aeolus ajtaja reszket,
és a jubar kapuszárny is menten hullaszínű lesz,
elmenekült a nap is. Rémulten reszket az úrnő,
reszket már Athamas, futnának messze a házból,
ám odaáll a kijárat elé akadálynak Erinys,
két karján viperák tekerednek durva göcsökké,
vad haja rázkódik, kígyósziszegés szava szörcsög,
vállán csúszkálnak, s néhány mellére furakszik,
öltik a nyelveiket sziszegőn és gennyet okádnak.
Fürtjeiből kiszakít két kígyót, és behajítja
redves, fertőző kézzel, s behatolnak azonnal

Ino és Athamas mellébe gyötörni a lelkük,
 súlyos búzzal töltik el azt, nem sérül a testük,
 egyetlen heg sincs, csak az elme, az ész, ami pusztul.
 Méregital van még a kezében, szörnyű hatású:
 tajték Cerberus ajkáról, meg Echidna-köpetcsöpp,
 bűnös tévelygés, feledékenység, ami kóros,
 szörnyű vétség, könnyözön és téboly meg ölésvágy
 kotyvasztmánya ez itt, friss vért is csurgat a lébe,
 rézüstben főtt meg, s kikeverte bürökfakanállal,
 önti az ördögi lötyyöt a két remegő kebelére,
 lelki világukat ezzel végképp összezavarja.
 Fáklyáját sűrűn forgatja, s a lángja körivet
 ír le, s a vad forgás tűzörvénné kerekül ki.
 Teljes győzelem ez: megtette az égi parancsot,
 Dis birodalma fogadja be, kígyóját lecsatolja.
 Aeolides őrjöng, kiabál palotája ölében:
 „Társak, az erdő hív, vessük ki sietve a hálót,
 mert egy oroszlán két kölykével dülja a berket!”
 Űldözi mint a vadat feleségét tébolya közben,
 karját nyújtja a csöppnyi Learchus rámosolyogva,
 ám kiszakítja az anyja öléből, s mint a parittyát,
 kétszer-háromszor megpörgeti bőszen a légben,
 s arcát egy sziklán veri szét. Beleőrül az anyja,
 vagy ha a kín nem, a méregadag megtette hatását,
 kurjongat, kusza hajzattal kiabál, fut az örült,
 és a csupasz karján ott ülsz te, kölyök Melicertes.
 „Éljen Bacchus!” – zengi. A Bacchus névre az égből
 Iuno gúnykacagása felel: „Te nevelted, a béred
 megkapod érte!” Kiállt egy szikla a tengeri habból,
 alja kivájt üregű, s az eső nem ver be alája,
 szirtformán magasul, nyílt tengervízre tekint le,
 erre siet föl (a tervhez erőt ad az örület) Ino,
 nem fél, nem reszket, beleugrik azonnal a vízbe,
 terbe sem ússza meg ezt: a fehér tajtékba zubannak.
 Magsajnálta Venus, hisz vétlen tűr unokája,
 s nagybátyjához nyájasan így szól: „Tengeri isten,
 Neptunus, rajtad csak az égnek lenne hatalma,
 nagy dolgot kérek, könyörülj meg utódaimon most,
 ion víz közepén sodródni, láthatod, éppen,
 tedd istenné őket, a tenger tiszteli lényem,
 isteni mélyének habjából léptem a partra,
 és a görög nevem őrzi az emlékét e haboknak.”
 Neptunus belement: a halandó, emberi részük
 mind elvette, s az isteni méltóságra cserélte,
 más nevet is kaptak s másként is néz ki az arcuk:

*Ino Leucothoe így lett, s az utóda Palaemon.
Futnak a sidoni lányok a bércre loholva utánuk,
ám ott már csak a lábnyomukat látják, az utolsót,
ténnyé lett a halál, mellük verték, sivítottak:
veszve a Cadmus-báz! Tépték a hajuk s a ruhájuk,
és közben Iunót szidták, amiért a riválist
ekkor bosszú érte utol, s Iuno dühre lobbant:
„Akkor hát sose múló emlékműve dühömnek
hadd legyetek magatok!” S úgy is lett, még ki se mondta.
Szólt is a legbívőbb: „Követem sírjába az úrnőt!”
Nem volt képes mégse a tengerhabba ugorni,
meg sem moccan, mert hozzá nőtt ő is a bérchez,
egy másik meg verni akarta zokogva a mellét,
sújtani kész tenyerét érezte merevre kövülni,
egy másik karját mártotta a tengeri árba,
ám nem hús-vér kar volt már az a kar, de kemény kő,
egy újabb a haját próbálta kitépni fejtől,
sziklává merevedtek az ujjai dús haja fürtjén,
minden lány mozdultában vált szikladarabbá.
Néhányból madarat bővölt: ma is él ez a látvány,
Ismenis-szárnyak hegye verdesi olykor a habzást.*

CADMUS ÉS HARMONIA
(IV. ÉNEK, 563–603.)

*Tengeri istenné vált lányáról s unokája
sorsáról nem tudva Agenoridest letépette
lassan a gyász, meg a kín, meg a rémjelenések,
és elhagyta a várost, mely neki s általa épült,
nem tenné önként, de a balsors átka elűzte.
Illyriába jutott végül, vele ment felesége.
Vénségük s a csapássorozat kínozza meg őket,
házuk balsorsán s a saját bajukon keseregtek.
„Szent volt tán az a szörnykígyó, mit a dárda hegyére
tűztem – szólt Cadmus – Sidont elhagyva, s amelynek
sárkánygyík-fogait friss földbe vetettem utána?
Hogyha ezért üldöznék az istenek ekkora hévvel,
váljak kígyóvá, nyúljon hosszan hasam alja.
Még ki se mondta: a hosszú has megnyújtja a testét,
sziklakemény bőrét beborítja azonnal a pikkely,
és feketés bőrén kék foltok rajza ragyog fel,
mellre esik, s két lába feszeng egy tömbbe tapadva,
elvékonyul lassan, s csúcsos hegyvé lesz a vége,
karjai épek még, sietősen tárta ki őket,
emberi arcán folyt patakokban ömölve a könnye:*

„Lépj közelebb, asszony, nyomorultabb nincsen a földön,
addig ölelj, míg embernek látsz, fogd a kezem meg,
fogd, míg kéz az a kéz, míg kígyó nem lesz a testem.”
Mondana mást is, a nyelve azonban kétféle nyílik,
nem szól emberi szót, száját bár nyitni szeretné,
csak sziszegést hallat, panaszát ha a szélnek ereszti,
mert nem hagyja a természet meg az emberi hangját.
Verte pucér mellét és felzokogott felesége:
„Cadmus, változz vissza, a szörnyalakat ne vegyed föl!
Cadmus, jaj, te szegény, hol a lábad, a vállad, a két kar,
hol van a pír meg az arc? Minden sebesebben enyészik,
mint ahogy sorolom. Mért nem leszek én is ilyen szörny,
istenek?” És Cadmus nyalogatja a hitvese arcát,
kedves ölébe siet, jól ismeri ezt a helyet már,
körbeölelgeti és oly drága nyakára fonódik.
Mind, aki ott volt még (a kíséret), ijedten elámul,
nyákos sárkánynyak taraját simogatja az asszony,
kígyó lett ő is, s ketten kúsztak tova onnan,
mígnem az erdő sűrű zegzuga nyelte el őket.
Nem bántják soha, nem kerülük ki az emberi fajtát,
jámbor lelkeiket kígyószivük őrzi örökre.

CSEHY ZOLTÁN FORDÍTÁSA

